

บทที่ 5

ลักษณะทางชีวกายภาพของป่าชุมชน

จากกรอบการศึกษาของการศึกษาในครั้งนี้ ลักษณะทางชีวกายภาพของป่า ก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะต้องให้ความสำคัญและนำมาพิจารณา ป่าชุมชนที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ โดยลักษณะทางกายภาพแล้วจะเป็นทรัพยากรส่วนรวม (common pool resources) คุณสมบัติทางกายภาพของทรัพยากรประเภทนี้ จะมีลักษณะที่กำกวมระหว่างสินค้าสาธารณะ (public goods) กับสินค้าส่วนบุคคล (private goods) กล่าวคือ เป็นทรัพยากรที่มีลักษณะที่ใช้ร่วมกันเหมือนสินค้าสาธารณะ แต่แตกต่างตรงที่เมื่อใช้ไปถึงจุดหนึ่งจะมีการหมดเปลืองไป (subtractability) ทุก ๆ หน่วยทรัพยากรที่ใช้ไปจะหมดเปลืองออกไปจากระบบทรัพยากร แต่ถ้าอัตราการใช้ไม่มากเกินไปก็จะมีผลผลิตทดแทนใหม่ได้ (renewable resources) และทำให้มีทรัพยากรใช้อยู่ตลอดไป คุณสมบัติอีกประการหนึ่งก็คือ การกีดกัน (exclusion) ในการใช้ทรัพยากรส่วนรวมทำได้ยากมาก คล้ายกับสินค้าสาธารณะที่เป็นลักษณะที่เปิดเสรี การกีดกันในระดับบุคคลแทบจะเป็นไปไม่ได้เลย แต่ในระดับกลุ่มอาจมีความเป็นไปได้บ้าง ขึ้นอยู่กับลักษณะทางกายภาพของทรัพยากรนั้น ๆ คุณสมบัติประการสุดท้ายก็คือ การไม่สามารถแบ่งสรรเป็นส่วนย่อยได้ (indivisibility) นั่นก็คือ โดยธรรมชาติแล้ว ทรัพยากรส่วนรวมต้องใช้ร่วมกันทั้งระบบจะแบ่งเป็นชิ้นเป็นอันโดยที่ระบบทรัพยากรไม่เสียหายนั้นเป็นไปไม่ได้ ซึ่งคุณลักษณะทั้ง 3 ประการที่ได้กล่าวมานี้เป็นคุณสมบัติที่ติดตัวตามธรรมชาติของทรัพยากรไม่เกี่ยวกับการจัดการของมนุษย์ และยังรวมไปถึง ขนาดของพื้นที่ป่า (size) สถานภาพการขาดแคลนทรัพยากร (scarcity) และระยะห่าง (proximity) จากชุมชนของพื้นที่ป่าชุมชนที่จะต้องนำมาพิจารณาด้วย

ฉะนั้น การจัดการทรัพยากรที่เป็นทรัพยากรส่วนรวมจึงต้องคำนึงถึงข้อจำกัดทางกายภาพเหล่านี้ การควบคุมอัตราการใช้มิให้เกินขีดจำกัด การกีดกันคนนอกกลุ่มมิให้มาใช้หรือการแบ่งพื้นที่ อาจจะทำให้ได้ก็ด้วยการใช้กฎระเบียบมาควบคุม หรือใช้เทคโนโลยี แต่กระนั้นก็ตาม คุณสมบัติทางกายภาพก็จะยังคงอยู่และความสัมพันธ์ทางกายภาพของระบบทรัพยากรก็จะยังคงอยู่ กฎระเบียบจะช่วยให้ได้ก็ในด้านการควบคุมแบบแผนพฤติกรรมการใช้ทรัพยากร ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ จึงจำเป็นต้องนำปัจจัยทางด้านกายภาพและชีวภาพของพื้นที่ป่าที่ศึกษานี้มาพิจารณา

5.1 สภาพพื้นที่ป่าชุมชนในชุมชนศึกษา

ชุมชนบ้านแม่แฮ

โดยทั่วไปแล้ว พื้นที่ป่าของชุมชนบ้านแม่แฮเป็นป่าเบญจพรรณเป็นป่าโปร่งผลัดใบ ต้นไม้ส่วนใหญ่เป็นไม้ขนาดกลางและมีไม้ไผ่ชนิดต่าง ๆ ขึ้นอยู่ประปรายทั่วไป พื้นที่ป่าไม่รกทึบมากนักพันธุ์ไม้สำคัญในป่าเบญจพรรณมีหลายชนิด เช่น ไม้สัก ไม้มะค่าโมง ประดู่ จีวป่า รกฟ้า ล้าน ส่วนไม้ไผ่ซึ่งขึ้นอยู่เป็นไม้พื้นล่าง ซึ่งถือได้ว่าเป็นเครื่องบ่งถึงลักษณะประจำตัวอย่างหนึ่งของป่า เบญจพรรณนั้น ก็มีอยู่หลายชนิดด้วยกัน เช่น ไผ่ป่า ไผ่บาง ไผ่ข้าวหลาม ไผ่เหี้ย ไผ่รวก ไผ่ไร่ และไผ่ซาง เป็นต้น โดยมีป่าเต็งรังขึ้นอยู่บนภูเขาสูง ลักษณะทั่วไปของป่าเต็งรังเป็นป่าโปร่งต้นไม้มีขนาดเล็กและขนาดกลางกระจายอยู่ทั่วไป พื้นที่ป่าไม่รกทึบ ในฤดูฝนสภาพป่าดูเขียวชอุ่มทั้งไม้ชั้นบนและไม้พื้นล่าง แต่ตอนปลายฤดูหนาวต่อต้านฤดูร้อน หมู่มไม้จะค่อย ๆ เปลี่ยนสีจากสีเขียวเป็นสีเหลือง แดง แล้วใบร่วงหล่นสู่พื้นดิน พันธุ์ไม้ยืนต้นที่สำคัญมีหลายชนิดเช่น ไม้เต็ง รัง เหียง พลวง มะขามป้อม และไม้ก่อชนิดต่าง ๆ ไม้พื้นล่างที่สำคัญมีหญ้าเป็ด ปรังป่า และหญ้าต่าง ๆ ส่วนตามหุบเขาจะเป็นป่าดิบแล้ง ซึ่งมีไม้ที่สำคัญได้แก่ ยางนา หรือยางขาว ตะเคียนหิน กะบก เป็นต้น พืชชั้นล่างก็มีพวกหวาย ชิง ข่า ต่าง ๆ แต่ปริมาณไม่หนาแน่นและค่อนข้างจะโล่ง

สภาพป่าของชุมชนบ้านแม่แฮนั้นพบว่ายังคงมีความอุดมสมบูรณ์อยู่ มีลำห้วย และน้ำไหลตลอดปี เนื่องจากได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นเวลายาวนานแล้ว มีขนาดพื้นที่ประมาณ 600 ไร่ และเมื่อเทียบกับพื้นที่ป่าของหมู่บ้านใกล้เคียงซึ่งเป็นชุมชนเผ่าม้งจะเห็นความอุดมสมบูรณ์ที่เด่นชัดมาก แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าจะมีความอุดมสมบูรณ์สูง แต่เนื่องจากมีพื้นที่ขนาดเล็กจึงทำให้ป่าชุมชนของชุมชนแห่งนี้ถือได้ว่ามีอัตราการใช้แล้วหมดไป (subtractability) อยู่ในเกณฑ์ที่สูง กล่าวคือถ้าชุมชนใช้ทรัพยากรในป่าชุมชนแห่งนี้อย่างขาดการควบคุมและจัดการที่ดี อาจจะทำให้การผลิตทดแทนใหม่ได้ (renewable resources) ของป่าอาจจะไม่ทันต่ออัตราการใช้ก็เป็นได้ ในที่สุดก็จะนำไปสู่สภาพป่าเสื่อมโทรมไป ป่าไม้ของชุมชนแห่งนี้มีความหลากหลายตามสภาพดินกล่าวคือ จะเป็นป่าดิบแล้งในช่วงหุบเขาแต่เมื่อเหนือขึ้นไปจะเป็นป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ตามระดับความสูงของพื้นที่ โดยมีแหล่งน้ำที่สำคัญและมีผลต่อการเกษตรกรรมของชาวบ้าน คือ ห้วยแม่เตียน และห้วยแม่แฮ ถือว่าเป็นลำห้วยหลักของชุมชนแห่งนี้เพื่อใช้สำหรับอุปโภคและบริโภค นอกจากนี้ชาวบ้านยังอาศัยระบบการทำประปาหมู่บ้านโดยใช้น้ำจากลำห้วยดังกล่าวอีกด้วย อาณาเขตของพื้นที่ป่าชุมชนของชุมชนบ้านแม่แฮนั้นมีอาณาเขตติดต่อกับสถานที่ต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านป่าเกี๊ยะ ต.แม่นาจร อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านแม่แฮน้อย ต.แม่นาจร อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านแม่แฮเหนือ ต.แม่นาจร อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	เขตป่าสงวนแห่งชาติขุนแม่เตียน

จะเห็นได้ว่าอาณาเขตของป่านี้มีความเหมาะสมและง่ายต่อการดูแลเป็นอย่างดี กล่าวคือนอกจากจะมีขนาดเล็กแล้วยังอยู่ใกล้กับหมู่บ้านคือมีระยะห่างจากหมู่บ้านแม่แฮเหนือซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกไปประมาณ 500 เมตร และอยู่ติดกันกับบ้านแม่แฮน้อยทางด้านทิศใต้ ส่วนทางด้านทิศเหนือติดกับบ้านป่าเกี๊ยะซึ่งแต่ก่อนเคยเป็นป่อกบ้าน (ห่อมบ้าน) ของหมู่บ้านแม่แฮเหนือและเคยร่วมกันดูแลพื้นที่นี้ด้วยกัน แต่ในปัจจุบันนี้ได้แยกออกไปเป็นหมู่บ้านใหม่และมีป่าชุมชนเป็นของตนเอง ส่วนทางด้านทิศตะวันตกนั้นจะติดกับเขตป่าสงวน จากลักษณะของอาณาเขตติดต่อดังกล่าวทำให้เอื้ออำนวยให้การป้องกันคนภายนอกชุมชน หรือคนในชุมชนมิให้ลักลอบเอาออกไปทำได้ง่าย เพราะว่ามีขนาดพื้นที่ที่เล็กและอยู่ไม่ห่างจากชุมชนอีกทั้งชาวบ้านในหมู่บ้านรู้จักมักคุ้นกันหมดทำให้รู้ว่าใครคนในหรือคนนอก การสอดส่องดูแลทำได้ง่ายและในแต่ละวันก็จะมีชาวบ้านเข้าไปในป่าอยู่เป็นประจำ จึงช่วยเป็นหูเป็นตาแทนคนในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง จึงถือได้ว่าระดับการป้องกันมิให้คนอื่นมาใช้ (degree of excludability) อยู่ในระดับที่สูง และป่าชุมชนของชุมชนแห่งนี้ยังมีได้ทำขอบเขตอย่างเด่นชัดนักว่าเป็นเขตป่าชุมชนแต่สามารถมองเห็นความอุดมสมบูรณ์มากกว่าพื้นที่ใกล้เคียงอย่างเห็นได้ชัด และเป็นที่ยึดกันหมู่บ้านใกล้เคียงว่าบริเวณป่าแห่งนี้เป็นของชุมชนบ้านแม่แฮ ในส่วนของความขาดแคลน (scarcity) นั้นพบว่าในช่วงฤดูแล้งน้ำในห้วยแม่แฮนั้นจะพบปัญหาเรื่องความแห้งขอดของสายน้ำอยู่บ้าง แต่ก็ยังมีลำห้วยแม่เตียนที่ยังคงไหลอยู่ตลอดทั้งปี

ชาวบ้านของชุมชนบ้านแม่แฮทั้งในอดีตและปัจจุบันนั้น มีการดำรงชีวิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยทรัพยากรป่าไม้เป็นหลัก ชาวบ้านจึงเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติและมีการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยมีวัตถุประสงค์การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เป็นหลัก กำหนดขอบเขตป่าและมีการจัดตั้งองค์กรคณะกรรมการป่าชุมชนขึ้นมาบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ และตั้งกฎเกณฑ์ในการควบคุมการใช้ทรัพยากรป่าไม้ มีกลไกทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะความเชื่อเป็นเครื่องมือในการจัดการตามรูปแบบและวิธีการจัดการทรัพยากรป่าไม้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้เป็นอย่างดี

ชุมชนบ้านห้วยแก้ว

ป่าชุมชนของชุมชนบ้านห้วยแก้วนี้ สภาพป่าไม้เป็นป่าดั้งเดิมเพียงบางส่วนที่เหลือเป็นป่าที่งอกใหม่ เมื่อประมาณ 20 ปีมานี้อันเนื่องมาจากการทำสัมปทานสวนป่าของนายทุน สภาพของป่าในปัจจุบันเป็นป่าเบญจพรรณที่มีความอุดมสมบูรณ์อยู่ในระดับหนึ่งมีพันธุ์ไม้ยืนต้นที่สำคัญหลายชนิด เช่น ไม้แดง และ แคล้อย นอกจากนี้ก็ยังมีไม้ชั้นรองลงมาซึ่งได้แก่ ไม้ตะแบกเปลือกบาง ตะแบกเลือด ไม้เสลาดำ กุญ เป็นต้น ส่วนไม้ในตระกูลไผ่นั้นถือได้ว่าเป็นไม้ที่สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้เป็นจำนวนมาก โดยไผ่ที่ขึ้นอยู่ในป่าชุมชนแห่งนี้ ได้แก่ ไผ่ตง ไผ่ไร่ ไผ่ขาง ไผ่ป่า เป็นต้น ส่วนไม้ชั้นล่างนั้นส่วนใหญ่อะไรก็เป็นพวกหญ้าต่าง ๆ และไม้ขนาดเล็กขนาดกลางกระจายอยู่ทั่วไป มีสมุนไพรอยู่บ้างในพื้นที่ที่เป็นป่าดั้งเดิม ในส่วนของป่าดั้งเดิมนั้นยังพบว่าในช่วงฤดูฝน จะพบว่ามีเห็ดขึ้นหลายชนิดซึ่งเป็นรายได้ของชาวบ้านอย่างหนึ่ง เห็ดที่พบ ได้แก่ เห็ดนางฟ้า เห็ดโคน เห็ดหูหนู เป็นต้น ในส่วนของสัตว์ป่าปัจจุบันพบว่าสัตว์ป่าเริ่มกลับเข้ามาอยู่ในป่าชุมชนแห่งนี้มากขึ้น สัตว์ที่พบ ได้แก่ กระรอก ค่าง ชะนี ฯลฯ นอกจากนี้ในป่าชุมชนยังพบว่ามีน้ำตกอีก 2-3 แห่งที่เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี

จากสภาพในปัจจุบันที่ป่าได้รับการอนุรักษ์และฟื้นตัวเป็นอย่างดี ทำให้ป่าชุมชนแห่งนี้มีลำห้วยที่มีน้ำไหลอยู่ตลอดทั้งปี ลำห้วยที่ไหลผ่านป่าชุมชนแห่งนี้มีด้วยกันหลายสาย ได้แก่ ห้วยแม่นาก่อน ห้วยแม่นา ห้วยแม่เตาดิน เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านของทั้งสองหมู่บ้านคือหมู่บ้านแม่เตาดิน และหมู่บ้านห้วยแก้วได้อาศัยน้ำจากห้วยเหล่านี้ในการทำนาและการเกษตรอื่น ๆ ตลอดมา และจากประสบการณ์จากการแย่งชิงทรัพยากรจากคนภายนอกของผืนป่าแห่งนี้ ทำให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกที่จะมุ่งอนุรักษ์ป่าผืนนี้ไว้และมีการจัดการการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ อย่างรอบคอบ ในปัจจุบันป่าชุมชนบ้านห้วยแก้วมีอาณาเขตพื้นที่ประมาณ 1600 ไร่ และมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ห้วยแม่นาก่อน
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ถนน รพช. สายห้วยแก้ว - แม่คำปอง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	สันเขาวงกต
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านป่าแดงและสวนป่าสัก

จากขนาดของพื้นที่ป่า (size) จะเห็นได้ว่ามีขนาดพื้นที่ป่าชุมชนที่ค่อนข้างใหญ่ จึงอาจจะกล่าวได้ว่าในส่วนของอัตราการใช้แล้วหมดไป (subtractability) ของทรัพยากรในป่าชุมชนนั้นน่าจะอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำ แต่อย่างไรก็ตาม ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าป่าบางส่วนเป็นป่าที่กำลังฟื้นตัว เนื่องจากการทำสัมปทานของนายทุน หลังจากที่ชาวบ้านต่อสู้เพื่อแย่งชิงมาจากนายทุนมาและก่อตั้งเป็นป่าชุมชนแล้วป่าก็ค่อยๆฟื้นตัวขึ้น จึงพบว่าอัตราการขาดแคลนหรือระดับความหายากของ

ทรัพยากรป่าชุมชนแห่งนี้จึงอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ซึ่งส่งผลให้อัตราการใช้แล้วหมดไปของทรัพยากรนั้นมีสูงไปด้วย

จากสภาพของอาณาเขตติดต่อ พบว่า ป่าชุมชนแห่งนี้มีอาณาเขตที่ติดต่อกับหมู่บ้านอื่น ๆ และมีขนาดของพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่กว่าของชุมชนบ้านแม่แฮ ทำให้ในส่วนของภารกิจด้านการใช้จากคนภายนอก (degree of excludability) นั้นพบว่าอาจจะอยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำกว่าของชุมชนบ้านแม่แฮ และยังพบว่ายังมีการลักลอบเอาทรัพยากรไปใช้โดยคนภายนอกอยู่ โดยเฉพาะหน้าเก็บหน่อไม้ พบว่ามีการลักลอบเข้ามาเก็บหน่อไม้จากบุคคลภายนอกอยู่บ้าง เนื่องจากพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่ทำให้การสอดส่องดูแลต่าง ๆ ทำได้ยากเมื่อเทียบกับป่าชุมชนที่มีขนาดเล็กอย่างบ้านแม่แฮ นอกจากนี้ในส่วนของระยะความใกล้ชิด (proximity) ของพื้นที่ป่าชุมชนกับชุมชนนั้นพบว่า ป่าชุมชนของชุมชนบ้านห้วยแก้วนี้มีพื้นที่ติดกับหมู่บ้านเลยคือประมาณ 100 เมตรจากหมู่บ้านห้วยแก้ว และประมาณ 500 เมตรจากหมู่บ้านแม่เตาดิน จึงถือว่าเป็นข้อได้เปรียบอย่างหนึ่ง ข้อได้เปรียบอีกอย่างหนึ่งก็คือเส้นทางที่จะนำของป่าหรือไม้ออกไปภายนอกนั้นมีเพียง 2 เส้นทาง ซึ่งเส้นทางทั้งสองนั้นต้องผ่านตัวหมู่บ้านของหมู่บ้านห้วยแก้วและหมู่บ้านแม่เตาดิน ทำให้การสอดส่องดูแลการกระทำผิดนั้นทำได้ง่ายขึ้นแม้ว่าจะมีพื้นที่ป่าที่มีขนาดใหญ่ ในส่วนของขอบเขตพื้นที่ป่า (boundary) พบว่า ในสมัยแรก ๆ ที่มีการต่อสู้แย่งชิงทรัพยากรจากนายทุนนั้น ชาวบ้านได้ทำป้ายเพื่อบอกอาณาเขตของพื้นที่ป่าชุมชนไว้เป็นที่เห็นเด่นชัดและมีการจัดเวรยามตรวจตรากันทุกคืน แต่ในปัจจุบันป้ายต่าง ๆ มีอันต้องชำรุดเสียหายไปตามกาลเวลา และพบว่าในปัจจุบันนี้การจัดเวรยามตรวจตราต่าง ๆ ก็ไม่ได้กระทำอย่างในอดีต จะมีก็เพียงแต่ชาวบ้านที่เข้าไปหาของป่าในแต่ละวันเท่านั้นที่คอยเป็นหูเป็นตาให้

5.2 ความคิดเห็นของชาวบ้านในส่วนของลักษณะทางกายภาพและชีวภาพในป่าชุมชนของแต่ละชุมชน

ผู้ศึกษาได้ทำการสอบถามความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางกายภาพและชีวภาพไว้ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ก. ขอบเขตพื้นที่ป่าชุมชน (boundary)

ในทางทฤษฎีนั้น มันเป็นการยากหรือแทบจะเป็นไปไม่ได้เลยที่จะแบ่งแยกพื้นที่ป่าให้เป็นส่วนเล็ก ๆ โดยที่ไม่ทำให้เกิดความเสียหายต่อสภาพพื้นที่ป่านั้น หรือแบ่งให้ผู้ใช้แต่ละคนได้ อย่างไรก็ตามพื้นที่ป่าอาจจะถูกแบ่งได้ในบางขนาด (scale) ขอบเขตของชุมชนบ่อยครั้งที่เป็นขอบเขตของป่าชุมชนด้วย ฉะนั้นจึงมีความเป็นไปได้ที่จะแบ่งแยกพื้นที่ป่าในขนาดของชุมชน ซึ่ง

สมาชิกในชุมชนเป็นผู้ร่วมในการจัดการและร่วมกันเป็นเจ้าของ แต่ทั้งนี้การที่จะแบ่งแยกขอบเขตอย่างชัดเจนได้หรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับสภาพทางกายภาพและชีวภาพของพื้นที่ป่านั้นๆ ด้วย

ตาราง 5.1 ร้อยละของความคิดเห็นในเรื่องความชัดเจนของขอบเขตพื้นที่ป่าชุมชนในแต่ละชุมชน

ชุมชน	ขอบเขตของพื้นที่ป่าชุมชน	
	ชัดเจน	ไม่ชัดเจน
บ้านแม่แฮ	49.3	50.7
บ้านห้วยแก้ว	70.0	30.0

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม, 2545

จากตาราง 5.1 จะเห็นได้ว่าชาวบ้านของชุมชนบ้านแม่แฮนั้นมีถึงร้อยละ 50.7 ที่มีความเห็นว่าป่าชุมชนของพวกตนยังมีขอบเขตที่ไม่ชัดเจนนัก กล่าวคือ แม้ว่าชาวบ้านในชุมชนหรือชุมชนรอบข้างอาจจะรู้ว่าตรงนี้เป็นขอบเขตของป่าชุมชนแต่บุคคลภายนอกที่เข้ามาในชุมชนอาจจะไม่ทราบ เนื่องจากว่าไม่มีสิ่งใด เช่น ป้าย ที่บ่งชี้ชัดเจนว่าเป็นขอบเขตพื้นที่ป่าชุมชนของพวกตน

ในชุมชนบ้านห้วยแก้วร้อยละ 70.0 ให้ความเห็นว่าขอบเขตของพื้นที่ป่าชุมชนของพวกตนนั้นมีขอบเขตที่ชัดเจนโดยมีป้ายบอกเขตสีแดงชัดเจน แต่ในปัจจุบันจากการสอบถามจากคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านห้วยแก้ว พบว่า ป้ายต่าง ๆ นั้นส่วนใหญ่ได้ผู้กร่อนทรุดโทรมและพังลงเสียเป็นส่วนใหญ่ อาจจะมีบ้างที่คนภายนอกเข้าไปแล้วไม่ทราบว่าเป็นป่าชุมชน

ข. พื้นที่ป่าต่อครัวเรือน

ในเชิงทฤษฎีนั้น ยังมีจำนวนสมาชิกชุมชนน้อยเท่าใดก็ทำให้การรวมกลุ่มเพื่อความร่วมมือกันทำได้ง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการทรัพยากรกรรมสิทธิ์ร่วม (Ostrom, 1990) เพราะถ้ามีจำนวนคนน้อยนั้นหมายถึงสมาชิกทุกคนสามารถจำกันได้ว่าใครเป็นใคร ทำให้ง่ายแก่การติดตามสอดส่องพฤติกรรมของกันและกัน และมีการเสียต้นทุนต่ำในการสร้างกลไกการบังคับใช้กฎระเบียบ ง่ายแก่การแยกแยะว่าใครเป็นคนในกลุ่มหรือนอกกลุ่ม (Feeny, 1992) อย่างไรก็ตามการกำหนดว่า ขนาดไหนถึงเรียกว่าเป็นกลุ่มขนาดเล็กนั้นค่อนข้างจะทำได้ลำบาก โดยมากจะพิจารณา

กัน ในแง่ของความง่ายแก่การสังเกตและรู้จักกันระหว่างกลุ่มสมาชิกชุมชน มากกว่าการระบุจำนวน
ในเชิงปริมาณ

ตาราง 5.2 พื้นที่ป่าชุมชนต่อครัวเรือน

ชุมชน	จำนวนผู้ใช้ (ครัวเรือน)	ขนาดของพื้นที่ป่าชุมชน (ไร่)	พื้นที่ป่าชุมชนต่อครัวเรือน (ไร่)
บ้านแม่แฮ	127	600	4.7
บ้านห้วยแก้ว	248	1600	6.5

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม, 2545

จากตาราง 5.2 แสดงพื้นที่ป่าชุมชนต่อครัวเรือน จากจำนวนสมาชิกชุมชนหรือผู้ใช้ทรัพยากรในระบบการจัดการทรัพยากรกรรมสิทธิ์ร่วม หมายถึง สมาชิกทุกคนของชุมชนที่มีสิทธิเท่าเทียมในการใช้ทรัพยากรนั้น ๆ ซึ่งจากตาราง พบว่า สมาชิกภาพของชุมชนใช้ครัวเรือนมาเป็นหน่วยในการตัดสินใจในการใช้ทรัพยากร ดังนั้น การจัดสรรหรือกะเกณฑ์กำลังคนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าต้นน้ำลำธารของชุมชนจึงใช้ครัวเรือนเป็นหลัก

ในกรณีของชุมชนบ้านแม่แฮนั้น เป็นชุมชนที่มีสมาชิกชุมชนที่เล็กคือเมื่อรวมครัวเรือนของทั้งหมู่บ้านแม่แฮและหมู่บ้านแม่แฮน้อยแล้ว (หมู่บ้านแม่แฮน้อย เป็น ป่ากบ้านหรือหอย่อมบ้านของหมู่บ้านแม่แฮเหนือ) พบว่ามีครัวเรือนทั้งสิ้นเพียง 127 ครัวเรือน ซึ่งถือว่าเป็นชุมชนที่มีขนาดเล็ก ทำให้ไม่มีปัญหาในกระบวนการตัดสินใจ เพราะสมาชิกทุกคนในหมู่บ้านรู้จักกันหมด ชาวบ้านสามารถสังเกตพฤติกรรมของกันและกันได้ การบังคับใช้กฎ ระเบียบ การประสานงาน และการติดตามต่าง ๆ มีประสิทธิภาพและมีต้นทุนที่ต่ำเนื่องจากจำนวนสมาชิกที่น้อยนั่นเอง อีกทั้งยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการองค์กร 14 หมู่บ้าน ซึ่งริเริ่มโดยหน่วยงานราชการและโครงการหลวงในพื้นที่ให้การสนับสนุนเพื่อช่วยในการจัดการระบบระเบียบต่าง ๆ ของชุมชนที่อยู่ในความดูแลของมูลนิธิโครงการหลวงแม่แฮ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและยังช่วยในการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นต่าง ๆ ระหว่างหมู่บ้านอีกด้วย จึงนับว่าเป็นชุมชนที่มีการจัดการระหว่างชุมชนกับรัฐ (co-management) ได้เป็นอย่างดี

ในกรณีของชุมชนบ้านห้วยแก้วนั้น เมื่อเริ่มแรกของการก่อตั้งป่าชุมชนนั้นเป็นการริเริ่มจากการต่อสู้ของกลุ่มคนเพียงไม่กี่กลุ่มในหมู่บ้านห้วยแก้วและหมู่บ้านแม่เตาดิน สมาชิกที่ร่วมต่อสู้กันนั้นมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงทำให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเป็นอย่างมาก ในช่วงแรก ๆ การเข้าใช้ทรัพยากรนั้นยังอยู่ในกลุ่มคนที่ต่อสู้และเดือดร้อนจากการให้สัมปทานของรัฐเท่านั้น แต่ต่อมาได้ขยายการเข้าใช้ป่าชุมชนให้แก่สมาชิกในหมู่บ้านคนอื่น ๆ อีกด้วย จนปัจจุบันผู้ที่มีสิทธิเข้าใช้ทรัพยากรป่าชุมชนแห่งนี้คือ ทั้งหมู่บ้านห้วยแก้วและหมู่บ้านแม่เตาดิน อันประกอบไปด้วยครัวเรือนทั้งสิ้น 248 ครัวเรือน ถึงแม้ว่าจะมีการใช้ประโยชน์ร่วมกันของทั้ง 2 หมู่บ้าน แต่พบว่าทั้ง 2 หมู่บ้านยังคงมีเอกภาพในการจัดการทางสถาบันภายใต้ระบบของคณะกรรมการป่าชุมชนซึ่งคัดเลือกมาจากชาวบ้านทั้ง 2 หมู่บ้าน ประกอบกับ ลักษณะชุมชนมีการกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ทำให้ง่ายแก่การประสานงานและติดตามสอดส่อง

ค. อัตราการใช้แล้วหมดไป (subtractability)

คุณสมบัติการใช้แล้วหมดไปของทรัพยากรกรรมสิทธิ์ร่วมนั้น จะผันแปรไปตามขนาดของการใช้ จำนวนของการใช้ และความถี่ในการใช้ แม้ว่าทุก ๆ หน่วยของทรัพยากรจะถูกใช้โดยผู้ใช้แต่ละคนและถูกใช้แล้วหมดไปจากระบบทรัพยากรโดยรวม อัตราของการใช้แล้วหมดไปอาจผันแปรไปตามสภาพป่าที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับฐาน (stock) ของทรัพยากรนั้น โดยธรรมชาติแล้วทรัพยากรป่าไม้ซึ่งจัดว่าเป็นทรัพยากรที่เป็นทรัพยากรที่เกื้อหนุนทดแทนใหม่ได้ (renewable resources) ถ้าอัตราของการใช้ประโยชน์ไม่มากเกินไปเกินอัตราของการทดแทนใหม่ อัตราการใช้แล้วหมดไปนี้ก็จะต่ำหรือเป็นศูนย์ (Chusak, 1994)

ตาราง 5.3 ร้อยละของความคิดเห็นของครัวเรือนตัวอย่างในส่วนของระดับการใช้แล้ว
หมดไปของทรัพยากรในป่าชุมชน

ชนิดของทรัพยากร	ระดับอัตราการใช้แล้วหมดไปแต่ละชุมชน							
	บ้านแม่แฮ				บ้านห้วยแก้ว			
	สูง	กลาง	ต่ำ	รวม	สูง	กลาง	ต่ำ	รวม
ไม้, ฟืน	12.0	77.3	10.7	100.0	12.9	60.0	27.1	100.0
แหล่งน้ำ	29.3	69.3	1.3	100.0	37.1	55.7	7.2	100.0
ผลผลิตจากป่า (ของป่า)	0.0	70.7	29.3	100.0	21.4	61.4	17.2	100.0

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม, 2545

จากตาราง 5.3 พบว่า ความคิดเห็นของชาวบ้านทั้ง 2 ชุมชนให้ความเห็นว่าอัตราการใช้แล้วหมดไปของทรัพยากรแหล่งน้ำนั้นมีอยู่ในระดับกลางค่อนข้างสูง โดยให้เหตุผลเดียวกันว่าในช่วงหน้าแล้งนั้นมีน้ำไม่พอทำเกษตรกรรม โดยพบว่า ในชุมชนบ้านห้วยแก้วนั้นถึงกับต้องมีการจัดโควตาในการรับน้ำเข้าสวนเข้านา โดยมีแม่เหมืองแม่ฝายเป็นผู้ดูแลรอบและควบคุมคิวในการนำน้ำเข้าไร่เข้านา และมีการเก็บค่าน้ำนี้เพื่อนำไปบำรุงซ่อมแซมเหมืองฝาย โดยมีอัตราการเก็บอยู่ที่ 4 บาท/ลูกบาศก์เมตร ในส่วนของไม้และฟืนนั้นชาวบ้านในชุมชนบ้านห้วยแก้วส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 60 และร้อยละ 27.1 ให้ความเห็นว่าอยู่ในระดับกลางและต่ำ ตามลำดับ เนื่องจากมีกฎระเบียบของป่าชุมชนคือห้ามตัดไม้โดยเด็ดขาด ประกอบกับในปัจจุบันชาวบ้านใช้แก๊สหุงต้มเป็นส่วนใหญ่เป็นการทดแทนไม้ฟืนและถ่าน แต่อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านบอกว่าแม้ว่าป่าจะมีขนาดใหญ่แต่ป่าส่วนใหญ่ยังเป็นป่าที่พึ่งพิงตัว ดังนั้น การใช้ประโยชน์ที่มากเกินไปก็อาจจะทำให้ป่าอยู่ในสถานะเสื่อมโทรมได้อย่างรวดเร็วเช่นกัน ส่วนชาวบ้านของชุมชนบ้านแม่แฮส่วนใหญ่นั้นจะบอกว่าระดับการใช้แล้วหมดไปของไม้และฟืนนั้นอยู่ในระดับกลาง ๆ คือ ร้อยละ 77.3 เนื่องจากสภาพป่ายังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่มาก และไม้ฟืนถ่านนั้นก็เก็บเอาตามต้นไม้รอบ ๆ บ้านไม่ได้เข้าไปเผาเอาในป่า แต่ด้วยขนาดพื้นที่ป่าชุมชนมีขนาดเล็กถ้าใช้อย่างฟุ่มเฟือยก็จะหมดไปได้อย่างรวดเร็ว ในส่วนของผลผลิตจากป่า(ของป่า)นั้น ในชุมชนบ้านห้วยแก้ว พบว่า อยู่ในระดับกลางค่อนข้างสูง เนื่องมาจากว่าชาวบ้านจะเข้าไปเก็บเพื่อนำไปขายเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะฤดูเก็บหน่อไม้ (กรกฎาคม- สิงหาคม) ชาวบ้านจะเข้าไปเก็บหน่อไม้ชนิดต่าง ๆ ออกมาขายเป็นจำนวนมาก จึงทำให้อัตราการใช้อยู่ในระดับที่สูงทำให้การใช้แล้วหมดไปอยู่ในเกณฑ์ที่ค่อนข้างสูงตามไป

ด้วย ส่วนในชุมชนบ้านแม่แฮชาวบ้านให้ความเห็นว่าอยู่ในระดับกลางถึงต่ำ เนื่องจากว่าป่ายังคงความอุดมสมบูรณ์ และชาวบ้านก็เข้าไปหาของป่าเพื่อยังชีพเท่านั้นไม่ได้นำมาใช้มากมาย ส่วนใหญ่จะเป็นพวกสมุนไพร เห็ด และหน่อไม้

ง. การกีดกันการใช้ (excludability)

ความสามารถในการกีดกันการใช้จะแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชนขึ้นอยู่กับสภาพทางกายภาพของพื้นที่ป่า โดยปกติแล้ว เป็นสิ่งที่ยากที่จะกีดกันผู้ใช้จากการใช้ป่าเนื่องจากคุณลักษณะของทรัพยากรธรรมชาติที่ร่วมอย่างหนึ่งซึ่งก็คือการไม่สามารถแยกเป็นส่วนย่อยได้ (indivisibility) ฉะนั้นการกีดกันการใช้จากบุคคลภายนอกนั้นจะมีความเป็นไปได้แตกต่างกันในแต่ละชุมชนและแต่ละสภาพพื้นที่ป่า

ในชุมชนบ้านห้วยแก้ว ซึ่งมีพื้นที่ป่าชุมชนที่มีขนาดใหญ่กว่าทำให้ยากในการกีดกันการใช้ แต่ในขณะเดียวกันก็มีข้อได้เปรียบคือ ระยะความใกล้ไกลนั้น ชุมชนบ้านห้วยแก้วนั้นมีพื้นที่ชุมชนที่ติดกับป่าชุมชนเลยทำให้สังเกตและสอดส่องการใช้ป่าได้ง่ายอีกทั้งทางเข้าออกจากป่านั้นมีทางเดียวซึ่งต้องผ่านตัวชุมชน ทำให้การลักลอบใช้ของบุคคลภายนอกนั้นทำได้ยาก ในส่วนของชุมชนบ้านแม่แฮ พบว่า มีพื้นที่ที่มีขนาดเล็กง่ายต่อการจัดการแต่ระยะความใกล้ไกลจากชุมชนมีระยะทางที่ไกลกว่าของชุมชนบ้านห้วยแก้ว อีกทั้งการแบ่งขอบเขตยังไม่ชัดเจนนักจึงถือว่าเป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งที่จะทำให้คนภายนอกไม่ทราบว่าพื้นที่ตรงนี้เป็นของชุมชนก็เป็นได้

จ. ขนาด (size) ความขาดแคลน (scarcity) และระยะความใกล้ไกล (proximity)

คุณสมบัติทางกายภาพทั้ง 3 อย่างนี้สามารถมีอยู่ในตัวทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ร่วมกันขึ้นอยู่กับสภาพทรัพยากรและการใช้งาน ขนาดของทรัพยากรที่มีขนาดใหญ่ก็จะทำให้สามารถลดอัตราการใช้แล้วหมดไปได้เนื่องจากมีปริมาณทรัพยากรที่มาก แต่ก็ทำให้ยากในการกีดกันการใช้ด้วยเช่นกันเนื่องจากมีขนาดใหญ่ยากแก่การที่จะดูแลให้ทั่วถึงได้ แต่ถ้าทรัพยากรมีความขาดแคลนการใช้แบบแก่งแย่งและแข่งขันกันก็จะเกิดขึ้นอาจจะทำให้เกิดการใช้ฟรีและการฝ่าฝืนกฎมีมากขึ้นในภายหลังได้ และส่งผลให้การจัดการทรัพยากรแบบกรรมสิทธิ์ร่วมนี้ล้มเหลวไปในที่สุด ส่วนระยะความใกล้ไกลนั้นจะส่งผลต่ออัตราการกีดกันการใช้ กล่าวคือ พื้นที่ป่าที่อยู่ใกล้กับชุมชนจะเพิ่มอัตราการกีดกันการใช้ให้สูงขึ้น เนื่องจากเป็นการง่ายในการสังเกตและสอดส่องกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในป่า

ขนาด

ในชุมชนบ้านห้วยแก้ว พบว่า มีขนาดพื้นที่ป่าชุมชนที่มีขนาดใหญ่กว่าของชุมชนบ้านแม่แฮ คือมีขนาด 1,600 ไร่ แต่แม้ว่าจะมีขนาดทรัพยากรที่ใหญ่แต่ความอุดมสมบูรณ์ของชุมชนบ้านห้วยแก้วนั้นยังไม่สมบูรณ์เท่ากับป่าชุมชนของบ้านแม่แฮนัก เนื่องจากเป็นป่าที่เพิ่งฟื้นจากการฟื้นฟูหลังจากที่การทำไม้และแผ้วถางของนายทุนเมื่อในอดีต ในขณะที่ชุมชนบ้านแม่แฮนั้นมีขนาดพื้นที่ป่าชุมชนที่เล็กกว่าคือ -ขนาด- 600 ไร่ -ถึงแม้จะมีขนาดที่เล็กแต่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรต่าง ๆ โดยรวมในระดับที่สูงกว่า จากขนาดพื้นที่ป่าชุมชนนี้ แสดงให้เห็นว่า ป่าที่มีขนาดใหญ่อย่างชุมชนบ้านห้วยแก้วนั้น ค่อนข้างยากในการใช้แล้วหมดไปเนื่องจากมีพื้นที่และจำนวนทรัพยากรที่มากกว่า แม้ว่าจะเป็นป่าที่เพิ่งฟื้นฟูก็คตาม ในขณะที่พื้นที่ป่าชุมชนขนาดเล็กอย่างบ้านแม่แฮนั้นอัตราการใช้แล้วหมดไปมีสูงกว่าเนื่องจากทรัพยากรมีปริมาณที่น้อยกว่าถ้าเทียบกันในหน่วยของพื้นที่

ความขาดแคลน

ในส่วนของความขาดแคลนนั้น ผู้ศึกษาจะทำการวิเคราะห์ตามความคิดเห็นของครัวเรือนตัวอย่างเกี่ยวกับระดับความขาดแคลนตามชนิดของทรัพยากรที่อยู่ในทรัพยากรป่าชุมชน เพื่อความชัดเจนและง่ายต่อการเข้าใจ

ตาราง 5.4 ร้อยละของความคิดเห็นในเรื่องระดับความขาดแคลนของทรัพยากรในป่า

ชุมชน

ชนิดของทรัพยากร	ระดับความขาดแคลน							
	บ้านแม่แฮ				บ้านห้วยแก้ว			
	ขาดแคลน	เพียงพอ	เหลือเฟือ	รวม	ขาดแคลน	เพียงพอ	เหลือเฟือ	รวม
ไม้, ฝืน	38.7	60.0	1.3	100.0	7.1	78.6	14.3	100.0
แหล่งน้ำ	46.7	53.3	0.0	100.0	42.9	52.9	4.2	100.0
ผลผลิตจากป่า (ของป่า)	15.7	70.0	14.3	100.0	60.0	38.7	1.3	100.0

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม, 2545

จากตาราง 5.4 จะเห็นได้ว่าในส่วนทรัพยากรไม้และฟืน ในชุมชนบ้านแม่แฮนั้นชาวบ้านร้อยละ 60.0 มีความเห็นว่าระดับความขาดแคลนอยู่ในระดับที่เพียงพอต่อความต้องการ เนื่องจากชาวบ้านให้ความเห็นว่าป่ายังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่. ไม้และฟืนสามารถหาได้ทั่วไปทั้งในบริเวณบ้านและในป่าชุมชน ในส่วนของบ้านห้วยแก้วก็เช่นเดียวกัน ชาวบ้านร้อยละ 78.6 เห็นว่ามีเพียงพอ เนื่องจากในปัจจุบันชาวบ้านไม่ได้ใช้ไม้มากเหมือนแต่ก่อนเพราะมีสิ่งทดแทนไม้ได้ เช่น บ้านในปัจจุบันชาวบ้านหันมาสร้างบ้านที่ใช้ปูนเป็นส่วนประกอบกันมากขึ้น ส่วนของไม้ฟืนนั้นพบว่า ส่วนใหญ่ชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้ใช้เตาแก๊สเป็นแหล่งเชื้อเพลิงหลักแทนการใช้ฟืน ทำให้การใช้ฟืนมาเป็นเชื้อเพลิงน้อยลง

ทรัพยากรแหล่งน้ำ ชาวบ้านในชุมชนบ้านแม่แฮเห็นว่าทรัพยากรแหล่งน้ำอยู่ในระดับที่เพียงพอค่อนข้างขาดแคลน กล่าวคือ ยังมีช่วงขาดแคลนน้ำอยู่คือในช่วงฤดูแล้ง เช่นเดียวกับชุมชนบ้านห้วยแก้ว ที่น้ำทำการเกษตรจะขาดแคลนอย่างมากในช่วงฤดูแล้ง และพบว่า ทั้งสองชุมชนนี้ให้ความสำคัญกับทรัพยากรแหล่งน้ำนี้เป็นอันดับแรก

ทรัพยากรผลผลิตจากป่า ในชุมชนบ้านแม่แฮชาวบ้านส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 70.0 เห็นว่าทรัพยากรในส่วนนี้ยังคงเพียงพออยู่ เนื่องจากชุมชนแห่งนี้อาศัยทรัพยากรส่วนนี้เพียงเพื่อยังชีพเท่านั้น ซึ่งต่างจากชุมชนบ้านห้วยแก้วที่อาศัยทรัพยากรส่วนนี้ทั้งเพื่อยังชีพและเพื่อการค้า โดยเฉพาะหน่อไม้ และเห็ด ซึ่งพบว่ามีกรเข้าไปเก็บหน่อไม้และเห็ดของชาวบ้านในช่วงหน้าฝนเป็นจำนวนมาก และมีการห้ามคนภายนอกหมู่บ้านเข้าไปเก็บอีกด้วย เนื่องจากมีจำนวนจำกัด เฉพาะคนในหมู่บ้านก็มีไม่พอขายอยู่แล้ว ฉะนั้น ชาวบ้านของชุมชนแห่งนี้ ร้อยละ 60 จึงเห็นว่าทรัพยากรส่วนนี้ขาดแคลนและไม่เพียงพอต่อความต้องการนัก

ระยะความใกล้ไกล

ในทางทฤษฎี ระยะความใกล้ไกลของพื้นที่ป่าชุมชนสามารถส่งผลกระทบต่ออัตราการกีดกันการใช้ได้ กล่าวคือ ป่าชุมชนที่อยู่ติดกับชุมชนจะทำให้มีอัตราการกีดกันการใช้ที่สูงกว่าป่าชุมชนที่อยู่ไกลจากชุมชน เนื่องจาก เมื่ออยู่ใกล้กว่าก็จะทำให้ง่ายต่อการสังเกตและตรวจตราสอดส่องกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในป่า

ในชุมชนบ้านห้วยแก้วพบว่า พื้นที่ป่าชุมชนกับตัวหมู่บ้านนั้นอยู่ติดกันทำให้ง่ายในการดูแลสอดส่องทำให้ได้เปรียบในข้อนี้ ซึ่งต่างจากชุมชนบ้านแม่แฮซึ่งป่าชุมชนห่างจากตัวชุมชนประมาณ 500 เมตรทำให้การจัดการและดูแลทำได้ลำบากกว่า

คุณลักษณะทางกายภาพทั้ง 3 ประการนี้ มีความสัมพันธ์กับอัตราการใช้แล้วหมดไป, การกีดกันการใช้ และการแบ่งแยกขอบเขต ซึ่งจะแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ป่าที่มีขนาดใหญ่และมี

ทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์จะมีอัตราการใช้แล้วหมดไปต่ำ แต่ยากที่จะทำการกีดกันการใช้ ระยะระหว่างพื้นที่ป่ากับชุมชนที่ใกล้กว่าจะทำให้ง่ายในการกีดกันการใช้ ป่าชุมชนที่มีขนาดเล็กและใกล้ชุมชนจะทำให้ง่ายที่จะจัดการและควบคุมให้เป็นไปตามกฎและระเบียบที่ชุมชนตั้งขึ้นมาในแต่ละชุมชน

5.3 สรุปลักษณะทางชีวกายภาพและการใช้ประโยชน์ของชุมชน

จากประเด็นการศึกษาในบทนี้กล่าวถึงลักษณะทางชีวกายภาพของป่าชุมชนและการใช้ประโยชน์ของชุมชนสามารถสรุปได้ดังตาราง 5.5

ตาราง 5.5 สรุปลักษณะทางชีวกายภาพของป่าชุมชนของชุมชนที่ทำการศึกษา

ลักษณะทางชีวกายภาพ	ชุมชนบ้านแม่แฮ	ชุมชนบ้านห้วยแก้ว
อัตราการใช้แล้วหมดไป	ปานกลาง	ปานกลาง
การกีดกันการใช้	ปานกลาง	ปานกลาง
ขนาด	ขนาดเล็ก (600 ไร่)	ขนาดใหญ่ (1,600 ไร่)
ความใกล้ไกลชุมชน	ใกล้กว่า	ไกลกว่า
ขอบเขตป่า	ไม่ชัดเจน	ชัดเจน

ที่มา : จากการสำรวจภาคสนาม, 2545

จากตาราง 5.5 จะเห็นได้ว่าในส่วนของอัตราการใช้แล้วหมดไปและการกีดกันการใช้ของทั้งสองชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ขนาดพื้นที่ของป่าชุมชนบ้านแม่แฮมีขนาดเล็กกว่าแต่อยู่ใกล้ชุมชนมากกว่าชุมชนบ้านห้วยแก้ว และชุมชนบ้านแม่แฮยังมีขอบเขตของพื้นที่ป่าชุมชนไม่ชัดเจน ซึ่งต่างจากชุมชนบ้านห้วยแก้วที่มีขอบเขตป่าชุมชนที่ชัดเจนกว่า